

ORTAK YARARDAN KAMU YARARINA

Dr. Öğr. Üyesi Gülden ÇAMURCUOĞLU*

Öz

İlkçağ Yunan filozofları ve özellikle Aristoteles'in siyaset teorisinin merkezinde ortak yarar kavramı bulunmaktaydı. Filozoflara göre devlet içerisinde yurttaşları bir arada tutan bağ ortak iyiliğe ilişkindi. Bu anlayış Ortaçağ Hristiyan teologlarınca da geliştirilmiştir. Ancak monarşilerin güçlenmesiyle ulusun çıkarıyla tacın çıkarları özdeşleştirilmiştir. Fransız Devrimiyle siyasi iktidarın kaynağı ulusa dayandırılarak ulusun sözünün genel iradeyle ortaya konacağı ilan edildi. Bundan sonra genel iradenin ifadesinin yasa olacağı açıklanmış ve yasanın kamu yararı taşıdığı kabul edilmiştir. Böylelikle kamu yararı bir veri haline geldi. Ortak yarar kavramı ise bundan daha kapsamlı bir değeri ifade eder. Normatif bir unsur olmasının yanında ideal anlama sahiptir. Toplumun bütününe yararına olana işaret eder. Bu çalışmada, kavramın tarihi izlerine değinilerek Yeniçağ'da geçirdiği dönüşüm ve kavramın günümüzdeki çağrışımları anlatılmıştır. Ortak yarar kapsamındaki değerler, siyasal toplumun üzerine kurulduğu zemini gösterir.

Anahtar Kelimeler

Ortak Yarar • Kamu Yararı • Genel İrade • Cumhuriyetçi Gelenek • Bireycilik

* Dr. Öğr. Üyesi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye | Asst. Prof., Hacı Bayram Veli University, Faculty of Law, Department of General Public Law, Ankara, Turkey.

✉ gulden.camurcuoglu@hbv.edu.tr • ORCID 0000-0001-7404-4661

📄 **Atıf Şekli** | Cite As: ÇAMURCUOĞLU Gülden, "Ortak Yarardan Kamu Yararına", *SÜHFD.*, C. 29, S. 3, 2021, s. 2235-2265.

📄 **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

FROM COMMON GOOD TO PUBLIC INTEREST

Abstract

One There was the concept of common good in the center of political theory of Ancient Greek philosophers and Aristotle, especially. According to philosophers, the tie which holds citizens together was related to common favor in the state. But with the strengthening of monarchies, national interests were identified with crown's interests. With the French Revolution, it was admitted that the act embodied public interest. In that way public interest became a data. However, the concept of common good expresses a more comprehensive value. Besides being a normative element, it has ideal meaning. It refers to the benefit of society as a whole. In this study, being referred to historical marks of the concept, the transformation of the concept in modern ages and its current connotations were represented. The values within the common good show the ground political society is established on.

Key Words

Common Good • Public Interest • General Will • Republicanism • Individualism

GİRİŞ

Kamu yararı kavramının temelinde ortak yarar veya ortak iyilik yer alır. Bu kavram ve kavrama yüklenen anlamlar İlkçağ ve Ortaçağdan mirastır. İçinde bulunulan zamanın koşulları kavramlara yüklenen anlamların farklı olmasında doğal olarak etkilidir. Bununla birlikte bu çalışmayla toplum yararı düşüncesinin ne kadar köklü olduğuna değinilmiştir. Yalnızca köklü olduğunu vurgulamak da yeterli değildir. Zira siyasal toplum var olduğu sürece ortak yararın ne olduğu sorusu da varlığını devam ettirir. Başka bir ifadeyle bu husus siyasal toplumun amacını gösterir.

Çalışmanın ilk bölümünde İlkçağ ve Ortaçağ düşünürlerinin ortak yarar kapsamındaki anlatılarına ve ayrıca farklı ideolojilerce kavrama nasıl yaklaşıldığına yer verilmiştir. Bu bölümde özellikle genelin yararını ifade eden ortak yarar ve kamu yararı kavramları aynı anlamda kullanılmıştır. Çünkü kamu yararı kavramının temelinde ortak iyiliğe ilişkin bu düşünsel birikim yer almaktadır. Monarşilerin yükselişinden itibaren kamu yararı ile ortak yarar arasında anlam farkı ortaya çıkmaya başlar. Bu nedenle makalede bu konunun anlatıldığı ikinci bölümden

İtibaren ortak yarar ve kamu yararı kavramları çalışmanın vurgulamak istediği düşünce çerçevesinde ayrı kullanılmıştır. Bununla birlikte ortak yarar, ortak iyilik, toplumsal yarar gibi kavramlar aynı anlama gelmekte ve birbirinin yerine kullanılabilmiştir. 1961 ve 1982 Anayasalarımızda da “toplumsal yarar” kavramıyla konuya yer verildiği görülür.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ortak yarar veya ortak iyilik kavramıyla kamu yararı kavramı arasındaki fark anlatılmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise kamu yararı kavramıyla arasındaki fark bazı uygulamalar üzerinden anlatılmaya çalışılarak kavramın güncel algılanışındaki yorumlara yer verilmiştir. Hem ortak yarar hem kamu yararı kavramları normatif bir değerlendirme kriteri ve hukuk ile devletin amaçları arasında yer almakla birlikte ortak yarar (ortak iyi, toplumsal yarar) bir idealdir ve kamu yararına göre daha kapsayıcı olanı gösterir.

I. KAMU YARARININ İLK İZLERİ

A. Antik Yunan’dan Ortaçağ Avrupa’sına

Kamu yararı kavramının teorik kaynaklarından bahsetmek için İlkçağ’a kadar geri gidilmelidir. Sosyal bilimler alanlarında birçok konuda olduğu gibi kamu yararı konusunda da İlkçağ’ın ünlü filozofları Platon ve Aristo’nun yazıları ilk kaynaklardan sayılmaktadır. Platon’un metinlerinde özel bir ortak yarar kavramı bulunmaz; fakat Platon siyaset ve toplumda var olan belli bir ortak amaca inanır. Platon’a göre en iyi siyasi düzen, ortak iyiden yararlanan ve ortak iyiye katkı yapan farklı sosyal gruplar arasında işbirliği ve dostluk çerçevesinde sosyal barışın geliştirildiği düzendir.¹

Kamu yararının temeli diyebileceğimiz ortak yarar kavramını ilk defa kendi siyaset teorisinin merkezi bir konusu yapan Aristoteles’tir.²

¹ SIMM Kadri, “The Concepts of Common Good and Public Interest: From Plato to Biobanking”, Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics, C. 20, S. 4, 2011, s. 5, file:///C:/Users/user/Desktop/Theconceptsofcommongoodandpublicinterest.Simm_fi nal.pdf, erişim: 19.06.2020; SOYOCAK ÖZALP Sevinç, “Yönetim Tartışmalarında Kamu Yararından Kamu Tercihine ve Kamu Değerine”, Akademik Hassasiyetler, C. 7, S. 13, 2020, s. 245-246.

² JAEDE Maximilian, “The Concept of the Common Good”, <https://www.thebritishacademy.ac.uk/sites/default/files/Jaede.pdf>, Erişim Tarihi: 01.05.2020, s. 2.

Aristo'ya göre yalnızlık içinde iyi bir yaşam mümkün değildir, diğerleriyle, büyük bir toplumla birleşme gerekir. Ancak bu şekilde mutluluğu aramak ve dolu bir yaşam mümkün olabilir. Her bitki, hayvan ve insan hayatta bir amaca sahiptir ve bu amacı aramak kendileri için doğru ve doğal olan şeydir. Bu teolojik dünya görüşünde ortak yarar doğanın kesin ve objektif bir kuralı olarak kabul edilir.³

Aristo'nun Politika kitabında söylediği gibi, kent devleti, toplumun özel bir tipidir ve diğer toplum ve yönetim biçimleri gibi bazı olumlu yanlara sahiptir. Ona göre kent devletinin iyiliği, bütün diğer iyiliklerin üstünde en güvenilir iyiliktir. Aristo'ya göre siyasi toplumların amacı sadece yaşam şartlarını güvenceye almak değildir, fakat iyi yaşamı sağlamaktır. Politika kitabında kent devletinin iyiliğini ifade için *koinon agathon* (common good/ortak iyilik) veya *koinêi sumpheron* (mutual advantage, karşılıklı yarar) şeklinde farklı kavramlar kullanmıştır.⁴

Aristo'ya göre yarar, her şeyde amaçlanandır; arzu, istek, heves veya yatkinlığın sonudur veya bunları tatmin edendir. Ortak yarar ise polis (kent) iyiliğidir, bireysel yararlardan daha iyi ve kutsaldır.⁵ Ona göre adalet veya ortak fayda, politikanın amacı veya iyisidir.⁶ Ortak fayda, Aristo'nun kuramında nihai amaç haline ulaşmaktadır.

Aristo'nun ortak faydaya yüklediği mana, onun mutluluğa ilişkin kavrayışıyla da ilgilidir. Kullandığı "*eudaimonia*" kavramı çoğunlukla mutluluk⁷ olarak tercüme edilse de, bu kavramın salt haz ve zevke dayanan bir mutluluk olarak anlaşılamayacağı yönünde karşı çıkışlar bulunmaktadır. Kimi yazarlarca bu kelime salt mutluluk olarak kabul edilirken kimi yazarlar *eudaimonia* kavramının ve onun mutluluk şeklindeki tercümesinin gelişme veya mükemmellik olarak anlaşılması kanaatin-

³ SİMM, s. 5.

⁴ JAEDE, s. 2.

⁵ SISON Alejo José G./ FONTRONDONA Joan, "The Common Good of the Firm in the Aristotelian-Thomistic Tradition", *Business Ethics Quarterly*, C. 22, S. 2, Nisan 2012, s. 213.

⁶ Aristoteles, "Üçüncü Kitap", *Politika*, 2. Baskı, Çev. Özgüç Orhan, Pinhan Yayınları, İstanbul, 2020, s. 287.

⁷ BASUT Lale Levin, "Mutluluk Bir *Energeia* mı Yoksa Bir *Entelekhia* mı?", *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, S. 24, Bahar 2015, s. 32; dn.2.

dedir.⁸ Aristoteles, Bentham, Hobbes veya Kant gibi filozofların mutluluğa yükledikleri anlam doğal olarak birbirinden farklıdır. Aristoteles'in mutluluk kavrayışında gelişen bir yaşam, eksiksiz olma veya kendi kendine yeten olma anlamları vardır. Aristo'nun düşüncesinde bu kendi kendine yeterlilik izole bir yaşamı ifade etmez; polisteki aile, arkadaşlar ve yurttaşlarla, bütünle iyi bir yaşamı paylaşmadır. Ancak bu birleşme her poliste mevcut değildi. Birleşmenin gerçekleştiği polisin ortak yararı olan *eudaimonia* (mutluluk), insanın en üstün iyiliğidir.⁹ Bu nedenle insan en yüksek mutluluğa polis sayesinde erişir.

Aristo'nun önerdiği ortak yarar somut, muhtemel ve bir polise özgüdür, Platonik iyilik ideali değildir.¹⁰ Onun düşüncesinde insan, siyasi bir hayvan olduğundan siyaset yapmadığı, kamusal alana dahil olmadığı veya ortak yarara katılmadığı takdirde insanı hayvandan ayırmak zordur.¹¹ İnsanlar, birbirlerinin yardımına ihtiyaç duymasalar bile birlikte yaşamak ister. Aristo'ya göre, her birinin iyi (mutlu) yaşamına katkı yaptığı ölçüde ortak fayda insanları bir araya getirir.¹²

Polisteki bireyler yurttaşlık yoluyla ortak yararı paylaşırlar. Aristo'ya göre polis, kendi parçaları olan yurttaşlardan oluşan bir bütündür. Bir yurttaş, suçlarda ve adalette yönetimi paylaşandır. Bu nedenle yurttaşların önemli bir görevi poliste neyin iyi olduğuna karar vermektir. Her ne kadar bir poliste birçok insan ortak yararın belirlenmesine ve müzakeresine katılabilirse de sadece meşru hak sahibi yurttaşlar karar alımıyla bunu gerçekleştirebilir. Ortak yarar yurttaşların müşterek faaliyeti, kararı ve müzakeresinden kaynaklanır. Dolayısıyla insanın *eudaimaniyaya* katılımı meselesi yurttaşlık yoluyla.¹³ Ona göre birçok re-

⁸ HUTA Veronika, "Eudaimonia", Oxford Handbook of Happiness, Eds. Susan A. David, Ilona Boniwell, Amanda Conley Ayers, Oxford University Press, Oxford, 2013, s. 202.

⁹ SİSON/FONTRODONA, s. 214.

¹⁰ SİSON/FONTRODONA, s. 214.

¹¹ ZABCI Filiz, "Kamu Yararı Üzerine Bir Değerlendirme", Kuramsal ve Tarihsel Boyutlarıyla Hak Mücadeleleri I, Der. Yalçın Bürkeve vd., Nota Bene Yayınları, Ankara, 2011, s. 6.

¹² ARİSTOTELES, "Üçüncü Kitap", s. 270.

¹³ SİSON/FONTRODONA, s. 214.

jim¹⁴ ve bu rejimlere göre yurttaşın erdemi farklı olsa da yurttaşların işi, ortaklıklarının güvenliğidir. Ayrıca yurttaşların bu ortaklığı, rejimin kendisidir.¹⁵

Aristo, hem bir amaç hem insanları bir arada tutan bağ olarak nitelendirdiği ortak yararı aynı zamanda bir ölçüt olarak kullanmıştır. Aristo'nun iyi yönetimler-kötü yönetimler ayırımına dayanan yönetim sınıflandırmasında ortak yarar kavramı onun farklı rejim tiplerini değerlendirmesine imkan veren bir normatif standart oluşturmuştur.¹⁶ Aristo'ya göre yönetimler; yönetenin faydasına yönelik olan despotik yönetim ve yönetilenin faydasına olan politik yönetim şeklinde ikiye ayrılır. Yöneticilerin kenti ortak menfaat için yönettiği rejimler doğru rejim, yalnızca kendi menfaatleri adına yönettikleri rejimler yanlış (kötü) rejimdir.¹⁷

İlk defa Aristo'nun siyaset felsefesinde temel bir yer işgal eden ortak yarar veya müşterek iyilik kavramı daha sonra birçok konuda olduğu gibi bu konuda da Aristo'nun takip edilmesiyle kullanılmaya devam etmiştir.

Roma yazarı ve devlet adamı Cicero da Kanunlar Üzerine isimli kitabında halkın iyiliğinin, devletin en yüksek iyiliği olduğunu söylemiştir. Cicero ortak yararı insanların güvenliği anlamına gelen *salus populi* kavramıyla ifade eder. Özel bir kamu yararı kavramına cumhuriyetleri (veya genel olarak devletleri) diğer insan birliktelikleri türlerinden ayırmak için başvurur. Cicero'ya göre cumhuriyetlerde insanlar sadece kendi karşılıklı yararlarının peşinden koşmaz, aynı zamanda karşılıklı ilişkilerini düzenleyen adalet ilkeleri üzerinde anlaşmayla da birleşirler.¹⁸

Platon ve özellikle Aristoteles'in yazılarında yansıtılan ortak yarar geleneği Hristiyan düşüncesinde de başvurulan kavramlardan biri olmuş ve inancın merkezinde tutulmuştur.¹⁹ Hristiyan teologlar ortak ya-

¹⁴ Aristo'ya göre rejim; bir kentin yönetim makamlarının ve egemen makamı düzenleyendir. Aristoteles, "Üçüncü Kitap", s. 269.

¹⁵ ARİSTOTELES, "Üçüncü Kitap", s. 261.

¹⁶ JAEDE, s. 3.

¹⁷ ARİSTOTELES, "Üçüncü Kitap", s. 269.

¹⁸ JAEDE, s. 3.

¹⁹ SİMM, s. 5.

rarı Antik Yunan ve Roma geleneklerinden yararlanırken keşfetmiştir.²⁰ Teologlarca ortak yarar, objektif ve normatif bir değer olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle bir tartışma konusu yapılmamış ve doğanın bir kanunu olarak kabul edilmiştir. Doğanın bir kuralı olduğu için icat edilen bir kavram değildir, keşfedilir. Ortak yarar, siyaset ve toplum için doğal veya tanrı vergisi bir amaç, dolayısıyla ulaşılması gerektir. Bireysel ve ortak yarar arasında temel bir zıtlık görülmez. Hristiyan teologlara göre bütün bireysel yararlar bir ortak yarar içindedir. Bir bireysel yararın ortak yararla çeliştiği durumda ortak yarara öncelik verilecektir. Ortak yararın ne olduğunun bilgisi iyi yöneticilerde bulunur. Ortak yarara gerçek tehdit yalnızca yöneticiler kendi çıkarlarına göre davrandığında ortaya çıkar.²¹ Hristiyan dünyayı bir bütün olarak kabul eden düşünce, yöneticinin yönetimde kendi çıkarına hizmet etmesini doğal olarak bütün için bir tehdit şeklinde yorumlamıştır. Çünkü artık bireysel çıkar bütünü genel çıkarı içinde eritememektedir.

Hristiyan teologlar arasında ortak yarar veya kamu yararı konusunda düşüncelerini açığa çıkarmış bir isim, Ortaçağ Hristiyan dünyasında büyük etkiye sahip olan Thomas Aquinas'tır. Hem Aristo'nun hem Cicero'nun fikirlerinden yararlanan Aquinas, kamu yararı konusunda en etkili Hristiyan düşüncesini geliştirmiş kişidir. Aquinas'a göre; kişisel çıkarın takibi, yönetimin sapkın bir türüne neden olur; *"Tirani bir yönetim; yönetimin sadece kamu yararına göre yapılmamasından değil, aynı zamanda yönetici kişisel yararına göre yönettiği içindir"*. Bununla birlikte Antik Yunan ve Roma düşünürlerinin aksine Aquinas, kamu yararını Tanrı ile tanımlar. Aquinas'a göre kamu yararı bilgisi Hristiyan inananlar için aydınlanma yoluyla ulaşılabilir; *"Bütün evrenin iyiliği her şeyin yaratıcısı ve yöneticisi olan Tanrı tarafından ele geçirilmiştir"*.²²

Aquinas'ın amacı, Aristocu ortak yarar kavramına Tanrıyı sokmaktır. Aquinas'a göre bütünü ortak yararı, herkesin mutluluğunu

²⁰ ETZIONI Amitai, "The Common Good", The Encyclopedia of Political Thought, Birinci Baskı, Ed. Michael T. Gibbons, John Wiley & Sons, 2015, s. 1, <https://icps.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs1736/f/downloads/Common%20Good.Etzioni.pdf>, Erişim Tarihi: 23.04.2021.

²¹ SİMM, s. 5-6.

²² JAEDE, s. 3.

yaratılan Tanrının ta kendisidir. Ona göre en yüksek olan Tanrı, sadece her insan evladının ve bütün türlerin ortak sonu değildir, aynı zamanda her iyiliğin nihai sebebidir.²³ Bu düşünceyle Aquinas, ortak yararı Hristiyan toplumun ulaşması gereken amaç haline çıkarmaktadır.

Antik Yunan'dan bu yana kullanılan bir kavram olan ortak iyilik, Hristiyan teologlar tarafından ilgi görmüş; Reformasyon ve Aydınlanma Dönemlerinde de gelişmesini sürdürmüştür. Ortak iyiliğin seküler kavranışı Batı düşüncesinde geliştirilmekle birlikte Hristiyan düşünürlerin kavrama yükledikleri anlamlar da başvuru kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Çünkü Hristiyan teologlar da ortak iyiliğe ilişkin Hristiyan kavrayışının çoğulcu bir toplumda uygulanabilir olmasını önermektedir.²⁴

Alejo J.G. Sison ve Joan Fontrodona'ya göre ortak yararın bir diğer kaynağı Katolik sosyal öğretisidir. Yazarlara göre bu öğretinin ortak yarara en büyük katkısı tarihi farkındalıktır. Öğretiye göre; sosyal yaşamın gelişimiyle ortaya çıkan aileden, derneklere, devletlere veya uluslara kadar her topluluğun önemini açıklayan bir unsur ve varlığının gerçek sebebi olan kendi ortak yararı vardır. Daha küçük topluluğun bu yararı daha büyük olanınkine doğru yönlendirilmiştir. Bu öğretide ortak yarar Aristoteles'te olduğu gibi evrensel bir Platonik idea değildir, zaman ve yere göre değişen somut bir gerçekliktir. Ortak yarar zaman ve yere bağımlı olduğundan bir defa veya herkes için belirlenememektedir.²⁵

Düşünür veya öğretiler tarafından referans alınan ortak yarara eski zaman düşünürlerinin yüklediği anlamların ortak bazı noktalarının olduğu söylenebilir.

Bruce Douglass ortak yarara ilişkin bakış açısının genel özelliklerini sıralamaya çalışmıştır. Buna göre Aquinas ve Suarez'de olduğu gibi geleneksel tanımlamada ortak yarar bir siyasi ideal anlamını taşır. Bu çerçevede ortak yarar devletin amacı olarak sunulmuştur. Devlet ortak yarara hizmetten başka bir amaç taşımamaktaydı. Bununla birlikte ortak

²³ SİSON/FONTRODONA, s. 214-215.

²⁴ JAEDE, s. 7.

²⁵ SİSON/FONTRODONA, s. 216-217.

yararın içeriği siyasi değildi. Ortak yarar genel insan iyiliğini desteklemeyi ifade eden barış, düzen, refah, adalet ve ortaklık gibi bazı özel amaçları içinde barındırmaktaydı. Yönetim, sadece kendi esenliğine değil, toplumun tamamının esenliğine katkıda bulunduğu anda etkin bir şekilde ortak yarara hizmet ederdi. Bu nedenle yönetim, doğrudan ortak yarar anlamına gelmemekte; ancak ona ulaşılmasında bir araç olarak görülmekteydi.²⁶

Düşünürlerce ortak yarar toplumun bütününe ilişkin olarak kabul edilmiştir. Buna göre toplumun sadece bir kısmının yararına olan ortak yarar değildir. Ortak yarar toplumun tümünün faydasıdır. Eski zamanda ortak yararın takibi sonucu ulaşılabilecek faydalar ile sadece maddi refah ya da maddi sonuç kastedilmemekteydi. Ahlaki, akli ve ruhi olarak da insanın gelişimine katkıda bulunduğu inaniyordu.²⁷ Başka bir anlatımla yarar ile kastedilen yalnızca maddi kazançlar değildi. Özellikle Aristoteles'in insanın kendini gerçekleştirme idealinden hareketle yarar ile daha çok ahlaki kazançlar ifade edilmekteydi.

Buna göre ortak yarar, bireysel yararların toplamından fazlasıydı. Ortak yararın bireylerin iyiliğine katkı yaptığı düşünülmemekte; ancak tek tek bireysel veya özel yararlar indirgenememekteydi. Toplumda diğer insanların da gönüllü katılımı olmadan barış, düzen, refah, adalet, ortaklık mevcut olamayacağından her insanın diğer yurttaşlara bağlı olduğu söylenmekteydi.²⁸ Böylelikle ortak yarar İlkçağ'dan itibaren insanın birlikteliğini sağlayacak unsurlardan biri olarak kabul edilmekteydi.

Ortak yararı bu şekilde açıklayan Ortaçağ yazarları toplumu bir organizma olarak tasavvur etmişti. Bu organizmanın her bir parçası sadece karşılıklı olarak diğerinin iyiliğine katkıda bulunmamaktaydı, bütünü devamlılığına katkı yapmaktaydı.²⁹

²⁶ DOUGLASS Bruce, "The Common Good and the Public Interest", *Political Theory*, C. 8, S. 1, Şubat 1980, s. 104.

²⁷ DOUGLASS, s. 104-105.

²⁸ DOUGLASS, s. 105.

²⁹ DOUGLASS, s. 105.

B. İdeolojiler Çerçevesinde Konuya Yaklaşım

İlkçağ'dan Ortaçağ'a taşınan ortak yarar veya ortak iyi kavramının siyasal toplum açısından önemine vurgu konusunda modern ideolojiler de farklı yaklaşımlar öne sürmüşlerdir.

Marx ve Engels'a göre yönetici sınıflar, çıkarlarını bütün toplum üyelerinin ortak menfaati olarak sunarak kendi çıkarlarını güvence altına almışlardır.³⁰ Marksizme göre kapitalist devletteki yarar, yalnızca bir sınıfın yararidir. Kamu yararı ancak proleterya devriminin ve ideal sosyalist toplumun oluşması ile sağlanabilir.³¹ Kapitalizmin hakimiyeti, kamunun topluluk oluşturucu işlevinde gerilemelere yol açmıştır.³² Sol ideoloji taraftarlarına göre ise ortak yarar kavramı siyasi güç ve ekonomik çıkarlardaki sınıf farklılıklarının gizlenmesine hizmet eder.³³

Ortak yarar kavramının bir kısım liberal ideoloji taraftarlarının üzerinde durulan bir konu olduğu söylenemez. Zira bireysel hakları ihlal ettiği veya çok kültürlü evrensel bir toplumda böyle evrensel bir ilkenin savunulamayacağından bahisle reddedilebilmektedir.³⁴ Liberal düşünürler açısından bir başka yoruma göre ise, bir toplumun ortak yararı bütün üyelerinin eşit haklarından oluşur. Bireysel haklar ve eşitlik ortak yararı siyaseten gerçekleştirilmede etkilidir.³⁵ Her bireyin kendi kişisel çıkarı olduğundan ve bu kişisel çıkarlar mükemmeliyet taşımadıklarından yarar olarak nitelendirilmemekte, kişisel çıkarlar ile sadece arzuların veya heveslerin tatmininin amaçlandığı iddia edilmektedir. Liberallere göre ortak yarar konusunda siyaset, sadece dağıtıcı adaleti arar.³⁶

Neoklasik iktisatta ise ortak yarar ayırılabilen ve aranan objektif bir amaç olarak nitelendirilmemiş; bireysel yararların toplamı olarak

³⁰ JAEDE, s. 4-5.

³¹ ÇAKMAK N. Münci, İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 179.

³² DİK Esra, "Kamu Yararı Anlayışında Değişim Baskısı", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 2, S. 4, 2005, s. 5.

³³ ETZİONİ, s. 6.

³⁴ SİSON/FONTRODONA, s. 218.

³⁵ JAEDE, s. 13.

³⁶ SİSON/FONTRODONA, s. 219.

kabul edilmiştir. Bu düşünce ilk defa Adam Smith tarafından dile getirilmiştir. Bu bakış açısına göre ortak yarar, bireyin refahıyla birleşir. Bütün özel yararların toplamı olan ortak yarar doğal olarak pazardan ortaya çıkar ve gelişmesi için hiçbir devlet müdahalesine ihtiyaç duyulmaz. Burada da piyasanın görünmez eli bireysel çıkarların ortak yararı artırmasına yol gösterecektir.³⁷ Daha kısa bir ifadeyle bireysel yararın takibi kendiliğinden toplumun ortak yararının oluşumuna katkı yapacaktır.

Çoğulcu gelenekte yer alan siyaset bilimciler ise güçlü bir kamu yararı düşüncesi üzerinde pek durmamakta ve Amitai Etzioni'ye göre bazı durumlarda kamu yararını dolaylı bir şekilde antidemokratik olarak nitelendirerek kamu yararı ve ortak yarar kavramlarını prosedürel demokrasi³⁸ adına otoriterliğe davet ettiği için eleştirmektedirler.³⁹ Başka bir anlatımla kamu yararı gerekçesiyle hakların sınırlandırılabilmesi otoriter uygulamalara kapı aralamaktadır. Bir başka eleştiriye göre ise şayet ortak yarar bir toplumun değerleri ve iyi yaşam kavramı üzerinden tanımlanırsa evrensel insan haklarıyla çatışma söz konusu olabilir.⁴⁰

Ortak yarar hakkında benzer fikirler Batı dışı coğrafya ve kültürlerde de geliştirilmiştir. Bununla birlikte kimi yazarlar kamusal ve özel menfaatler arasındaki ilişki üzerine benzer tartışmalar bulunmakla birlikte Batı düşüncesinde var olan ortak yarar kavramına birebir eşdeğer bir kavramın başka dillerde (ve dolayısıyla düşünce sistematığında) bulunmadığını iddia etmektedir. Örneğin Çince'de ortak yarar kavramına eş bir kavramın bulunmaması bu iddialardan biridir. Bununla birlikte İslam siyasal düşüncesinde kamusal menfaat veya ortak yarar kavramlarıyla örtüşen farklı ifadeler mevcuttur. Maslahat kavramı bunlar-

³⁷ ETZİONİ, s. 2.

³⁸ Bir tür demokrasi yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda demokratik yönetim biçimini tanımlarken asgari (minimal) şartlara dayanılmaktadır. Demokrasiyi özgür seçimlere indirme gibi tek boyutta ele alan bir yaklaşımdır. AFŞAR Önder A., "Nitelikli Demokrasi Bağlamında Demokrasi ve E-Demokrasi İlişkisi", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, C. 15, S. 4, 2019, s. 1104; ÖZALP Osman Nuri, "Türkiye Demokrasilerin Neresinde? Demokrasi Tiplerini Işığında Türkiye Örneğine Yeni Bir Bakış Denemesi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 66, S. 2, 2008, s. 136.

³⁹ ETZİONİ, s. 4.

⁴⁰ JAEDE, s. 13.

dan biridir.⁴¹ Maslahat, sözlük anlamıyla menfaat ve fayda demektir.⁴² Maslahat-ı âmme (genel maslahat, kamu yararı) ise, faydası bütün toplumu veya toplumun önemli bir kısmını ilgilendiren maslahata denir.⁴³ Özel maslahat ile genel maslahat çatıştığında iki maslahatı birlikte elde etme imkanı yoksa –diğer bazı şartlara uyması suretiyle- özel maslahat genel olana feda edilir.⁴⁴

Ortak yarar kavramı büyük tarihi geçmişe sahip bir kavramken birçok kamu hukuku ilke, kurum ve kavramlarının ortaya çıktığı 17. ve 18. Yüzyıllarda özellikle kısmi mana değişikliğine uğramış, bundan sonra da kamu yararı şeklinde kullanılırken özellikle geçmiş çağrışımları göz ardı edilebilmiştir.

II. ORTAK YARAR KAVRAMININ KAMU YARARI KAVRAMINA DÖNÜŞÜMÜ

Antik Yunan'dan gelen ortak yarar anlayışındaki ilk değişim mutlak monarşiler devrinde ortaya çıkar. Ortaçağ feodalizminin çöküşü ve milli monarşilerin yükselmesiyle ortak yarar uluslararası siyasette ulusun gücü ve saygınlığı ve tacın menfaatleriyle tanımlanmaya başlandı. Ortak yararın monarşi taraflı bu yorumu geleneksel doktrinden bir sapmayı teşkil etmekteydi.⁴⁵ Kadri Simm'in aktardığına göre ortak yarar argümanı giderek monarşilerin bencil, ataerkil, adaletsiz ve sıklıkla faydasız talepleri ile ilişkilendirilmişti ve bu değişim özellikle 17. Yüzyıl ortası İngilteresinde başlamıştı.⁴⁶ Bundan sonra mutlak monarşiler ortak çıkarın simgesi olarak görülmeye başlanmış ve monarşilerin ulusun çıkarına hizmet ettiği varsayılmaya başlanmıştır.⁴⁷ İngiltere'de Ortaçağ feodalizminin çöküşü ve ulusal monarşinin yükselişi zamanında 17.

⁴¹ JAEDE, s. 7.

⁴² TELKENAROĞLU M. Rahmi, "Makâsîd İctihadına Dayanan Külli Kaideler", Usul İslam Araştırmaları, C. 10, S. 10, 2008, s. 40.

⁴³ TELKENAROĞLU, s. 44.

⁴⁴ TELKENAROĞLU, s. 72-73.

⁴⁵ DOUGLASS, s. 106.

⁴⁶ SİMM, s. 7.

⁴⁷ ARENDT Hannah, Totalitarizmin Kaynakları 2: Emperyalizm, 6. Baskı, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 192.

Yüzyıl ortalarında kamu yararı-ortak yarar ayrımı iyice belirgin hale gelmiştir.⁴⁸

Öncesinde bireysel menfaatlere vurgu yapılması ahlak dışı görülürken ve bireysel menfaatle ortak yarar arasında meşru bir ilişki imkansız iken Thomas Hobbes, insanın doğası gereği bencil olduğunu ve bunun ahlak dışı görülemeyeceğini iddia etmiştir. Hobbes teorisinin ortaya çıkmasından sonra bireysel çıkarlar meşruluk kazanmış ve daha önce olmadığı şekilde olumlu çağrışımlar elde etmiştir.⁴⁹ Bu nedenle Hobbes radikal olarak geleneksel ortak yarar doktrininin temellerinin altını oymuştur. İnsanlar arasında arzu nesnelere farklılaşır ve bu nedenle insan çatışır, dolayısıyla Hobbesçu bakışla insan için tarafsız bir iyilik olmaz.⁵⁰ Hobbes, insanın bencilliği ve arzuları arasındaki farka vurgu yaparak liberal bireyciliğin de temellerini atmıştır.

17. yüzyıldan itibaren yükselişe geçen liberal bireycilik anlayışı, ortak yarar veya kamu yararıyla kendisi arasında çatışma olabileceği tezini beraberinde getirmiştir. Bundan sonra temel hak ve özgürlükler ile kamu yararı arasında bir öncelik sorunu olduğu veya kamu yararı gereği bireysel hakların sınırlandırılabilmesi yargısı yerleşmiştir. Bu ikilem hâlen hukukun en temel problemlerinden biridir. Halbuki Antik Yunan Felsefesi ve onu miras alan cumhuriyetçi⁵¹ gelenek böyle bir karşıtlığı öngörmemektedir.⁵² Liberalizmin yükselmesiyle tartışılmaya başlanan bireycilik ve kamu yararı anlayışı, ortak iyi kavramından giderek

⁴⁸ ÇAKMAK, s. 128.

⁴⁹ SİMM, s. 7.

⁵⁰ DOUGLASS, s. 107.

⁵¹ Cumhuriyetçilik, kökenleri Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu Dönemine giden bir siyasal rejim ve ideolojik anlayış, siyasal düşünüş şeklidir. Fransız Devriminden sonra tekrar popüler olan bu anlayış, ulus devlet yapısı içinde halk egemenliğine vurgu yaparak erdemli yurttaşların ortak iyiye katkıda bulunulacağı ve ondan faydalanacakları anlayışına dayanır. AKSOY Batıkan, "Cumhuriyetçi ve Liberal Düşüncede Özgürlük Kavramı: Pettit ve Rawls Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2020, s. 16; ÇELİK Fikret, "Modern Dönemde Cumhuriyetçi "Özgürlük" Anlayışı, Akademik İncelemeler Dergisi, C. 8, S. 1, 2013, s. 125; Giriş.

⁵² ZABCI, s. 4.

uzaklaşmıştır. Bireylerin çıkarları vatandaş rolleri üzerinden temel haklarına dayandırılmıştır.⁵³

Ortak yarar kavramına ilişkin anlayışta İngiltere’de başlayan değişim, 1789 Fransız Devrimiyle birlikte devam etmiştir. Bundan sonra ortak yarar kavramının yerine kamu yararı kavramı kullanılmaya başlanır. Kamu yararı kavramı, 1789 Devrimi sonucunda o zamana kadar hakim kavram olan ortak yarar (ortak iyilik) kavramına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Ortak iyilik, sanayi toplumuna geçiş öncesi Avrupa toplumlarının siyasi tarihinde ortak olan bir kavramdı. Yunan Sitelerinden Roma’ya ve Ortaçağ’a aynı anlamı taşıyarak geçmiştir.⁵⁴ J.J. Rousseau’nun sosyal sözleşme ile oluştuğunu iddia ettiği ortak irade, 1789 İhtilalinden sonra millet iradesi (milli irade) ismini almıştır.⁵⁵ Akıllıoğlu’nun belirttiği üzere, 1789 siyasal düşüncesi, kamu yararı kavramını ortak yarar kavramına göre daha ussal ve gerçekçi olarak değerlendirmiş ve kamu yararının usdışı ve kökeni doğaötesi olan ortak iyilik kavramının yerini aldığı kabul edilmiştir.⁵⁶ Böylelikle ortak yarar kavramı tinsel yanından kısmen uzaklaştırılmış ve kamu yararı adı altında daha somut kavramlarla açıklanmaya çalışılmıştır.⁵⁷ Bundan sonra sıklıkla kamu yararı kavramı kullanılmaya başlanmıştır; ancak kavram, kamusal iyiliğin ne olduğu sorusunu açık bir şekilde cevaplayamadığından⁵⁸ ortak yarar kavramı gibi soyut kalmaya ve betimlenme ihtiyacı taşımaya devam etmiştir. Bununla birlikte ortak yarardan farklı olarak kamu yararının yasayla ilişkilendirilmesi içeriğinin doğaötesi olmadığı gibi bir anlayışı beraberinde getirmiştir.

1789’dan sonra Fransız Kamu Hukukunun temel kavramlarından biri haline gelen kamu yararı, daha sonra diğer modern hukuk sistemlerince de benimsenmiştir. Bundan sonra yasa, kamu yararının ifadesi

⁵³ SOYOCAK ÖZALP, s. 243.

⁵⁴ SARAÇ Osman, “Kamu Yararı Kavramı”, Maliye Dergisi, S. 139, Ocak-Nisan 2002, s. 16; AKILLIOĞLU Tekin, “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, C. 9, S. 1-3, 1988, s. 15.

⁵⁵ DAL Kemal, “Milli Egemenlik ve Temsili”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 2, S. 4, 1985, s. 98.

⁵⁶ AKILLIOĞLU, s. 15.

⁵⁷ ÇAKMAK, s. 143.

⁵⁸ ÇAKMAK, s. 128.

olarak görülmüş ve yasaların doğrudan kamu yararı taşıdığı anlayışına dayanılmıştır. Yine temel hakların (doğal haklar) da yalnız yasa ile ve kamu yararı amacıyla sınırlandırılabilmesi kuralı geliştirilmiştir.⁵⁹

İlkçağ ve Ortaçağ'dan miras olarak gelen ortak yarar kavramını Devrimciler kamu yararı kavramı ile tanıyıp benimsediklerini göstermişlerdir. Liberal anlayışın vurguladığı bireysel hakların korunması yükümlülüğü artık devlete yüklenmiştir. Devlet aynı zamanda kamu yararını gerçekleştirecek olandır. Özel çıkar ise devrimciler tarafından dışlanmıştır. Kamusal alanda özel çıkarların yansımaları görülmemelidir. Bu düşünce aslında Rousseau'nun kuramında yer almıştı.⁶⁰ Rousseau'ya göre ortak yararı gösteren genel iradenin ortaya çıkabilmesi için özel iradelerin karar alınmasında bertaraf edilmesi gerekir. İnsan, genel iradenin oluşumuna yurttaş sıfatıyla katılır ve burada kendini bir bütünün parçası olarak tasavvur etmesi gerekir.

Fransız Devrimiyle devlete hem bireysel hakların garantörü olma hem de kamu yararını gerçekleştirme ödevi yüklenmiştir. Devlet aynı zamanda bireysel çıkarlar ile kamusal çıkar arasında denge sağlamakla yükümlü kılınmıştır.⁶¹ Devrimle siyasal iktidar hem sınırlandırılmış hem yüceltilmiştir.

Hannah Arendt'e göre krallıkların kaldırılması ve halk egemenliğinin kurulmasıyla ortak yarar yerini sınıf çıkarları arasında kalıcı bir çatışmaya ve devlet mekanizmasının denetimi için verilen mücadeleye bırakmıştır. Yine Arendt'e göre monarşilerin ortadan kalkmasıyla ulus devletin yurttaşlarıyla arasında yegâne bağ ve ulus devletin yurttaşlarını bir arada tutan bağ milliyet bağı olmuştur. Ulus devlette hakim olan sınıf ve grup çıkarları mücadelesinde ulusun çıkarı, milliyetçilik ile ifade edilmeye başlanmıştır.⁶² Dolayısıyla Arendt'e göre artık ortak yarar namına söylemler milliyetçilikle ilişkili hale gelmiştir.

⁵⁹ SARAÇ, s. 17.

⁶⁰ ZABCI, s. 11.

⁶¹ ÇARIKÇI Çağrı, "İktisadın Hukuka Tercümesi: Türkiye'de Kamulaştırmanın Değişen Anlamı", Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, C. 53, S. 62, 2016, s. 66.

⁶² ARENDT, s. 193.

Bir başka yorum tarzı ise modern dönemde özel menfaatlerin belirleyiciliği üzerinde durur. Buna göre Antik Çağ ve Orta Çağ'ın birleştirici teorileri özel menfaatleri ortak olanlarla tanımlamakta ve birleştirmekte, dolayısıyla özel menfaatleri genel menfaatin içinde eritmekteydi. Ancak modern zamanların gelmesiyle bu akım değişmiştir. Artık bireysel menfaatlerin ortak menfaatlere temel oluşturduğu ve ortak menfaatleri belirlediği düşünülmeye başlanmıştır.⁶³ Dolayısıyla liberal bireycilikle birey belirleyici hale gelmiştir.

Ortak yarar veya ortak iyilikten ayrı olarak kamu yararı kavramı, liberalizmin bir yeniliği olarak ortaya çıkmıştır.⁶⁴ Doğanay Ümit'in ifadesiyle kamu yararı kavramının yasalarda kullanılmaya başlaması, özel mülkiyetin güvenceye alındığı tarihle başlar. Kamu yararı, kurulu düzene uygunluğu belirten veya kurulu düzenin devamlılığını gözeten bir kavramdır. Ümit, kamu yararını, kurulu düzenin korunmasındaki çıkar olarak tanımlamaktadır. Kurulu düzen özel mülkiyete dayanıyorsa kamu yararı, özel mülkiyetin korunmasındaki çıkar anlamına gelmektedir. Ancak toplum yararı ülkede yaşayan herkesin ortak çıkarını ifade ettiğinden düzenin ortak yararı koruyucu niteliği mülkiyet anlayışına bağlıdır. Buna göre özel mülkiyetin salt bireysel olduğu bir ülkede düzen toplum yararına olamaz. Ancak böyle bir düzende dahi kamu yararı gereği sınırlamalar bulunur.⁶⁵ Ümit; kamu yararı, toplum yararı ve özel mülkiyet arasındaki ilişkiyi bir örnekle şu şekilde açıklamaktadır:

“Örneğin, otopark yeri olarak bir yerin kamulaştırılması kamu yararı gereği sayılır. Fakat burada “toplum yararı” gereği bir işlem yoktur. Park yeri özel oto sahipleri için, özel mülkiyeti koruyucu bir olanaktır. Buna karşılık arsa üzerinde yapılacak yapının sosyal konut tipinde olmasını emreden bir yasa hükmü, toplum yararınıdır.”⁶⁶

⁶³ SİMM, s. 7.

⁶⁴ DOUGLASS, s. 103.

⁶⁵ ÜMİT Doğanay, “Toplum Yararı ve Kamu Yararı Kavramları”, Mimarlık Dergisi, S. 7, Temmuz 1974, s. 5.

⁶⁶ ÜMİT, s. 6.

III. ORTAK YARAR VE KAMU YARARI ARASINDAKİ NÜANS

Çoğunluğun yararı veya menfaatini ifade eden kamu yararı, sayıca az olanın menfaati ile çatışabilir.⁶⁷ Maximilian Jaede'ye göre "ortak yarar" ve "kamu yararı" kavramları sıklıkla birbirinin yerine hiçbir anlam farkı olmaksızın kullanılabilmesine rağmen ortak yarar kavramının belli başka yan anlamları olduğu söylenebilir. "Ortak" kavramı, belli bir grupta bütün bireyler arasındaki müşterekliği vurgularken kamu kelimesi genellikle kollektif eylemin konusu olan meselelerle ilgilidir. Yine ortak çıkar kavramı da kullanılabilir. Ancak "çıkâr" kavramı çoğu zaman maddi menfaatle de ilişkilendirilir. Ortak yararda ahlaki anlamda objektif olarak bir iyilik anlamı bulunur.⁶⁸ Devletsiz toplumlarda ortak yarar veya toplum yararı söz konusu olabilirken kamu yararı söz konusu olamaz. Ortak yarara kamusalılık bilinci katan ve ortak yararı kamu yararına dönüştüren devlettir. Dolayısıyla kamu yararının doğrudan ortak yarara karşılık geldiğinin söylenebilmesi kolay değildir. İlkçağ filozofları ve Hristiyan teologlar ortak yarara aynı zamanda bir ideal anlam yüklemişlerdi. Kamu yararı kavramında ise devletin eylem ve işlemlerinin gerekçesi ve amacı olma söz konusudur. Bu nedenle kamu yararı mutlak doğruluk değil; ancak pozitif hukuk açısından bir geçerlilik şartıdır.⁶⁹ Ortak yarar kavramı günümüzde kamu yararı adı altında teknik bir anlam kazanmıştır.⁷⁰ Bununla birlikte literatürde ortak yarar kavramının kullanılmasıyla olması gereken toplumsal fayda işaret edilebilir. Zira ortak yarar kavramı genellikle herkesin iyiliğinden daha fazlasını ifade ettiği şeklinde anlaşılmaktadır.⁷¹

Kamu yararı kavramının geçmişi uzak olmamasına rağmen ortak yarar kavramı yukarıda Antik Çağ düşünürlerinin kaynak gösterilmesinde olduğu gibi köklü bir geçmişe sahiptir. Münci Çakmak'a göre sanayi toplumu öncesi Avrupa ortak yarar (ortak iyi) anlayışında, devletin

⁶⁷ DOUGLASS, s. 110.

⁶⁸ JAEDE, s. 5-6.

⁶⁹ ÇAKMAK, s. 61-63.

⁷⁰ ÇAKMAK, s. 121.

⁷¹ JAEDE, s. 6.

dışında bir toplum yararı anlayışı bulunmamaktaydı. Ancak, toplumsal ve siyasi yapıda kamusal yönünden bilinçleşmiş bir topluma, kamusal topluma geçiş yaşandığı için ortak iyiden kamu yararı kavramına geçiş olmuştur.⁷²

Batı'da ortak yarar veya ortak iyi kavramıyla anlatılanın Türkçede "müşterek hayr"ı ifade ettiği yönünde özgün bir yaklaşım bulunmaktadır. Müşterek hayr kavramı, ortak yarar ile kamu yararı arasındaki farkı açıklamada yardımcıdır. Zabunoğlu'na göre "müşterek hayr" kavramı "*common good*" ve "*le bien commun*" kelimelerinin karşılığı olarak kullanılabilir. Buna göre "kamu yararı" kavramı "hayr"ın tinsel niteliğinden mahrumdur, o nedenle "*common good*" ile anlatılanı tam olarak karşılamaz. Ortak iyilik kavramı ise yine bu kavramı açıklamada yetersiz ve dar kapsamlıdır.⁷³

Müşterek hayr (*common good*, ortak yarar), genellikle Aristocu bakış açısının sahip olduğu köklere sadık kalınarak ele alınmıştır. Bu kapsamda ortak yarar adalet ile bir tutulmakta ve hukukun ve devletin sonu veya genel iradenin amacı olarak yorumlanabilmektedir.⁷⁴ Çakmak'a göre kamu yararı ve ortak yarar aynı anlamda kullanılmamalıdır, çünkü kamu tektir; ancak toplumda ortak olan birçok değer vardır.⁷⁵ Kanaatimizce de kamu yararı ve ortak yarar aynı anlamda kullanılmamalıdır. Ancak bunun gerekçesi, ortak yararın daha tinsel bir anlam taşıması ve ideali ifade etmesindedir. Dolayısıyla kamu yararı ne kadar ortak yarara yaklaşırsa o kadar adalete uygun olacaktır.

Hukukumuzda kamu yararının ne olup olmadığı hakkında tanımlama yapma görevini üstlenmiş olan Anayasa Mahkemesi kararlarında da genel yarar veya toplum yararıyla kamu yararının çoğunlukla aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir.⁷⁶ Halbuki toplum yararı kavramının ilk kullanıldığı anayasamız olan 1961 Anayasasının 36. maddesinde özel mülkiyete ilişkin genel kural saptanırken (maddenin son fıkrasında)

⁷² ÇAKMAK, s. 123.

⁷³ ÇAKMAK, s. 124.

⁷⁴ ÇAKMAK, s. 125-126.

⁷⁵ ÇAKMAK, s. 130.

⁷⁶ SARAÇ, s. 20-22.

“mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.” denilmiştir. 1961 Anayasasında toplum yararı, özel mülkiyet kapsamındaki yetkilerin kullanılma amacını açıklamak için bir ölçü olarak belirlenmiştir (1961 Anayasası m. 36). Yine 1961 Anayasasında kamu yararı kavramı ise mülkiyet hakkının sınırlarını belirlemede ve hakka müdahalede bir ölçü olarak kullanılmıştır (1961 Anayasası m. 36, 38). Dolayısıyla 1961 Anayasasının bu iki kavram arasında fark gözetilerek kaleme alındığı söylenebilir. 1982 Anayasasının 35. maddesinde de mülkiyet hakkının kullanımının toplum yararına aykırı olamayacağı düzenlenmiştir. Anayasada mülkiyet hakkının kullanımının toplum yararı amacına bağlanması, devlete imar hukuku bakımından yeni olanaklar sağlamıştır. Böylelikle devletin, mülkiyet hakkı sahiplerini haklarını toplum yararına kullanmaya zorlamak imkanı doğmuştur. Bir başka durum, devletin çiftçiyi toprağını işlemeye zorlayabilmesidir. Tarım topraklarının boş durdurulmaması ve kent topraklarının da konut ihtiyacını giderecek şekilde düzenlenmesi mümkündür. Kentlerdeki toprak sahipleri imar planlarına uygun bir biçimde toplum yararına arsaları üzerinde konut inşası yapmaya zorlanabilir. Bunun yanında mülkiyet hakkının toplum yararına kullanılması zorunluluğu, arsası üzerine konut ya da fabrika gibi yeni inşada bulunmak isteyen kişiyi imar planına veya başka sosyal ihtiyaçları gidermeye dönük inşaat izni verilmesini sağlayabilir.⁷⁷ Dolayısıyla Anayasada kamu yararı ve toplum yararı arasında fark gözetilmiş olması, sosyal politikaların oluşturulması ve uygulatılmasında normatif gerekçe sağlamaktadır.

Kamu yararı ile toplum yararı arasında fark olduğunu iddia edenler bulunduğu gibi, iki kavram arasında fark bulunmadığını, her iki kavramın da toplumun ortak çıkarlarını yansıttığını iddia eden yazarlar bulunmaktadır. Akıllıoğlu'na göre kamu yararı, toplumsal yarar, genel yarar, ortak iyilik gibi kavramların ortak noktası bireysel çıkardan farklı olmasıdır. Bu nedenle gerçek ayırım kamu yararı ile toplum yararı arasında değildir, gerçek ayırım kamu yararı ile bireysel yarar arasındadır.⁷⁸

⁷⁷ ÜMİT, s. 5-6.

⁷⁸ AKILLIOĞLU, s. 14-15.

Ancak, ortak yararlarla kamu yararı arasındaki farka vurgu yapılması birine ideal anlam yüklenemediğinden⁷⁹ gereklidir.

IV. ORTAK YARARIN GÜNCEL KAVRANIŞI

Ortak yarar arayışında bu kavram karşısında yönetici veya yönetilen tüm vatandaşların Rousseau'nun önermesini hatırlatır şekilde kendini bütünüün parçası şeklinde tasavvur ederek içinde yaşadığı toplumun sorunlarına yaklaşması gerekir. Çünkü bireyin yurttaş rolüyle yer aldığı ve toplumun bütün üyelerinin ortak menfaatlerinin söz konusu olduğu kamunun yetki alanında bireyin rol çatışması mümkün olabilir. Burada bireyin özel çıkarları ile kamu çıkarı arasında sıklıkla zıtlık ortaya çıkar. Çünkü yurttaşlık rolü ile ilgili çıkar bireyin bir başka rolü ile örtüşmez. Diğer rol (veya özel rol) (ebeveyn, iş insanı, birlik üyesi gibi) bireye daha önemli ve yakın görünür. Bu nedenle insan özel menfaatinin taraftarı olmaya başlar ve kamu menfaati belli derecede kişinin iyiliğini içerse de kişi özel menfaati uğruna kamu menfaatinin gerçekleşmesini engellemek için uğraşabilir.⁸⁰ Bu kapsamda Rousseau'ya ilişkin okumada bireyin yurttaş sıfatını öne alarak oy hakkını kullanması gündeme gelir.

Temsili demokrasiye nazaran doğrudan demokraside toplumun herhangi bir ortak faydasının araması yapılmaz. Herkesin oy hakkına sahip olduğu doğrudan demokraside her birey kendi tercihlerinin garantörü olduğundan ve çoğunluğun arzuları direkt olarak kanunlaşabildiğinden herhangi bir objektif fayda aranmamaktadır. Fakat siyasal temsil söz konusu olduğunda veya ortak fayda aranmaya başlandığında, seçilmiş siyasetin görevi daha karmaşıklaşır ve artık diğerlerinin yararları aranacaktır. Demokrasi bu son şekliyle objektif faydalara ihtiyaç duyar çünkü Rousseau'nun fark ettiği gibi diğerlerinin refahını dikkate almak bütün vatandaşların sorumluluğu olmaya başlamıştır.⁸¹ Bu

⁷⁹ BEERBOHM Eric, DAVIS Ryan W., "The Common Good: A Buck-Passing Account", *The Journal of Political Philosophy*, C. 25, S. 4, 2017, s. e60, https://scholar.harvard.edu/files/beerbohm/files/beerbohm_et_al-2017-journal_of_political_philosophy.pdf, erişim: 26.04.2021.

⁸⁰ DOUGLASS, s. 111.

⁸¹ DOUGLASS, s. 113.

nedenle günümüz temsili demokrasilerinde bir ortak yarar anlayışı vardır.

Bu arayış cumhuriyetçi⁸² ideolojide diğer akımlara göre daha fazladır. Ortak yarara liberal ve sivil cumhuriyetçi yaklaşımlarla doğal hukuk yaklaşımı farklıdır.⁸³ Sivil cumhuriyetçilikte ortak yarar üzerine odaklanılmış bir yurttaşlık siyaseti vardır. Bu görüş bireyin kendi yararını toplumun yararıyla ayrılmaz şekilde bağlı gördüğü, bireyi kendini toplumsal yarara adanmış vatandaşa dönüştürmeyi amaçlayan bir siyaset teorisi. Sivil cumhuriyetçilikte ortak yarar usuli bir unsur değildir, bu nedenle müzakerenin vazgeçilmez önemi vardır. Aynı zamanda aracı kurumlar ortak yarar siyasetini başarmada olmazsa olmazlardandır. Bu müzakereci siyasi yapıda yarar tartışması kendiliğinden siyasetin belirleyici özelliği haline gelmiştir.⁸⁴

Kimi düşünürler ortak yararı eylemlerin nihai gerekçesi veya gerçek yarar olarak düşünmemektedirler. Bu düşünürlere göre ortak yarar meşru otoritenin belirlediği koşullar altında eylemlere gerekçe sağlayan normatif role sahip bir unsurdur. Bunun yanında ortak yarar; siyasal toplumda birliği sağlayan otoritenin rolünü meşrulaştıran normatif unsur, bir ideal ya da pozitif hukukun noksanlarını veya kabul edilebilirliğini gösteren bir kriter olarak değerlendirilebilmektedir. Geleneksel doğal hukukun bakış açısı ise ortak yararı, hukukun amacı ve işlevini açıklayan normatif bir gerekçe olarak görmektedir.⁸⁵ Ayrıca ortak yarar, müzakereci demokrasinin adaletle birlikte bir diğer amacı olarak da nitelendirilmektedir.⁸⁶ Rousseau'ya göre adalet, ortak yararın gözetilmesidir.⁸⁷ İdeal değer, amaç, meşruiyet sağlayan normatif unsur veya kriter olma gibi farklı işlevler yüklenebilen bu kavramın siyasal toplumu bir arada tutan bağ olarak görülmesi de mümkündür.

⁸² Bkz. dipnot 56.

⁸³ DUKE George, "The Distinctive Common Good", *The Review of Politics*, C. 78, S. 2, Bahar 2016, s. 233.

⁸⁴ SİSON/FONTRODONA, s. 219.

⁸⁵ DUKE, s. 234-237.

⁸⁶ BEERBOHM, Davis, s. 1.

⁸⁷ ÇAMUR Ömer, "Kamu Yönetiminde Liyakatin Önemi: Adalet Temelinde Bir Değerlendirme", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S. 2, 2020, s. 463.

Ortak yararın bir diğer işlevi daha bulunmaktadır. Kavramın savunulması, vatandaşların siyasal katılımını artırıcıdır. Çünkü ortak yararın varlığını iddia etmek, birlikte hareket etmek için gerekçeler olduğunu kabul etmektir.⁸⁸ Bu siyaseti takip etmek, anlaşmazlıklar üzerine düşünmek ve çözüm yolu bulmak için vatandaşların sorumluluk üstlenmesini sağlar. Aynı zamanda bu toplumsal sorumluluk, bireylerin birbirlerini tanınması ve birbirlerine saygı duymalarına yönelik bir temel oluşturur.⁸⁹

Kamu yararı ve daha ideal formu olan ortak yarar ayrıca bir değerlendirme kriteri işlevi görmektedir. Antik Yunan ve Roma düşünürleri, en iyi yönetime ulaşılabilmesi ve siyasi iktidarın aşırılıklarının önüne geçilebilmesi için karma yönetimlere önem vermişlerdir. Modern demokratik rejimlerde ise siyasi iktidarların sınırlandırılması ve denetlenmesi hakların güvencesidir. Kuvvetler ayrılığı, yargı bağımsızlığı, anayasa mahkemelerinin mevcudiyeti ile bu sınırlandırma ve denetleme gerçekleştirilir. Modern demokrasinin bu unsurları aynı zamanda siyasi iktidarın kamu yararı veya toplumsal yarar açısından denetlenebilmesini sağlar.⁹⁰

Ortak yarar, hukuk otoritesinin meşrulaştırılmasında normatif bir role sahiptir.⁹¹ Fransız Devriminden sonra kamu yararı olarak anılmaya başlayan bu genel yarar, soyut, muğlak ve çok işlevli olmasından ötürü kavramın tanımının yapılmasından ziyade her olayda somut koşullara göre varlığı aranmaktadır. Akıllıoğlu'na göre kamu yararının bu özelliğinden dolayı biçimsel tanımı önem kazanmakta ve yasaların kamu yararına yönelik olduğu varsayımından hareket edilmektedir. Yine Akıllıoğlu'nun ifade ettiği şekilde kimi yazarlarca kavramın bilimsel analize dayanıklı olmaması ve akıl dışı olmasından dolayı çağdaş bir masal olarak nitelendirilmesi de söz konusudur. Yasama, yürütme ya da yargı organlarının yerine getirilen görevlerin ve kullanılan yetkilerin kamu

⁸⁸ BEERBOHM, Davis, s. 5.

⁸⁹ TOSUN Esad Kâmil, "Liberal Bireycilik, Cemaatçi Eleştiri ve Din: Ortak Yarar mı Hakkın İyiye Önceliği mi?", *Ekonomi, İşletme ve Yönetim Dergisi*, C. 3, S. 2, 2019, s. 229.

⁹⁰ ZABCI, s. 18.

⁹¹ DUKE, s. 250.

yararı amacını taşıdığı kabulü, kamu yararının iktidar pekiştirme aracı olarak varlığını sürdürmesi⁹²ne yol açmaktadır. Başka bir anlatımla egemenlik yetkisinin kullanıldığı alanlarda gerçekleşen faaliyetlerin kamu yararı taşıdığı kabulü, toplumsal yararın müzakeresinin kısıtlanmasına/daralmasına neden olmaktadır. Bu nedenle sadece iktidar faaliyetlerindeki unsur olma özelliğinden kurtarılarak aynı zamanda her daim arandığı bir değer olduğunun ortaya konulması gerekir.

Yasama, yürütme ve yargı organları görev ve yetkilerini yerine getirirken kamu yararının ne olduğunu belirlemektedir. Devletin bu üç erki aynı zamanda kanunlarla bağlıdır, kanun dairesinde yetkilerini kullanırlar. Kanun, seçilmiş temsilcilerce yasama organından çıkarılmakta, dolayısıyla kamu yararının ne olduğunu tespit etme yetkisi yasama organına ait olmaktadır. Bununla birlikte yasama organınca yasalaştırılan her kararın kamu yararı unsurunu taşıdığı pozitif hukuka göre iddia edilebilse dahi yasamanın her faaliyetinin kamuya yararlı olacağını iddia etmek⁹³ aynı zamanda otoriter bir bakışa neden olur.

Kamu yararının ölçülmesindeki zorluk ya da kamu yararı taşınıp taşınmadığını belirlemedeki zorluk bu unsurun var olup olmadığı üzerinde her zaman şüpheye yol açar. Kamusal karar alma daima kamu yararı adı altında gerçekleştirileceği için kamu yararı kimi zaman insanları özgürleştirme kimi zaman da boyunduruk altına alma işlevi üstlenecektir.⁹⁴

Kamu yararı, çoğunluğun yararı olarak anlaşıldığı takdirde genel için yararlı olanla bireysel yarar çatıştığı zaman genel yarara üstünlük tanınacaktır. Bununla birlikte devletin burada yapmış olduğu tercihin maddi anlamda ve mutlak olarak doğru olduğu da iddia edilemez. Burada yapılan tercih kaçınılmazlığı ifade eder.⁹⁵ Örneğin bir görüşe göre özelleştirmenin artması ve kamu hizmeti anlayışını piyasa lehine değiştiren düzenlemeler kamu yararı anlayışından uzaklaşmasına neden

⁹² AKILLIOĞLU, s. 11.

⁹³ ÇAKMAK, s. 66-67.

⁹⁴ ÇAKMAK, s. 85.

⁹⁵ ÇAKMAK, s. 111.

olur.⁹⁶ Bunun karşısında serbest girişimin önünü açan düzenlemelerin bireysel ve bunun devamında genel refahı artıracacağı savunulabilir.

Ortak yararı toplumun genelinin yararı olarak kabul edersek devlet organları tarafından tespit edilen kamu yararı ise bir açıdan siyasal tercihlerin tespitidir.⁹⁷ Yasama organının çıkardığı kanunla korunan değer ve yargı organının kanuna uygunluk denetimiyle koruyacağı alan, ülkedeki hakim ideolojiyle ilgilidir. Bu nedenle kamu yararı, her ulus için ayrı olumlu özellikleri veya durumları içinde barındırır da bir ülkedeki kamu yararı o ülkenin resmî ideolojisinden bir yansıma olacaktır.⁹⁸ Ortak yarar ise bundan daha geniş bir kapsayıcılık sağlamalıdır. W. Arthur Galston'a göre örneğin, Amerikan Anayasasının Giriş Bölümünde belli bir toplum için ortak yararın belirgin bir tanımı yapılmıştır. Galston'a göre diğer toplumların aksine Amerikan ortak yararı açıkça dini doktrinleri ve erdem kurallarını içermez. Bu Giriş, ortak yararı genel terimlerle açıklar. Buna göre Amerika'da ortak yarar genel refahı artırmak ve adaleti tesis etmek, özgürlüğü korumak ve gelecek nesillere devretmek hedeflerinden oluşur. Galston'a göre Amerikan ortak yararını gösteren bu temel terimler zamanla yerini başka hedeflere bırakabilir. Ona göre Giriş Bölümü birliğin hedeflerini söylerken Anayasa metni, bunları başarmanın kurumsal araçlarını ortaya koyar. Bu araçlar anlaşmazlıkların barışçıl çözümünü sağlar. Birey veya grupların tiranlığını önlemek ve herekese bir ses olmak için tasarlanmıştır. Bu araçlar azınlıkları korurken çoğunluğu yetkilendirir. Ancak Galston'a göre ortak yarar sosyal ve siyasi uyumun garantisi değildir. Anayasal ortak yarar, hedeflerin bir çerçevesini ortaya koyar.⁹⁹

Türk hukukunda ise kamu yararının tanımı için Anayasa Mahkemesi kararlarındaki açıklamalardan yararlanma eğilimi vardır. Toplumsal yarar veya genel yararın unsurlarını tespiti için de Anayasa Mahkemesi kararlarından hareket edilebilir. Örneğin Mahkemenin kararlarının

⁹⁶ DİK, s. 15; Sonuç.

⁹⁷ ÇAKMAK, s. 114.

⁹⁸ ÇAKMAK, s. 167.

⁹⁹ GALSTON William Arthur, "The Common Good: Theoretical Content, Practical Utility", *Daedalus: Journal of the American Academy of Arts & Sciences*, 142 (2), Spring 2013, s. 13.

da geçen; “Ceza verme hakkının esasını, adaletle sınırlandırılmış toplumsal yarar düşüncesi oluşturur. Bunun doğal sonucu olarak da, bir düzenlemeye giderken Yasa Koyucu kamu yararını en az kişi yararı kadar düşünmek durumundadır...”¹⁰⁰ ifadesinden hareketle toplumsal yararın birinci unsurunun adalet düşüncesi olduğu söylenebilir. Herkesin ortak yararına konu değerler, doğası gereği genel kavramlardan oluşmalıdır.

Ortak yarara konu hususlar genel değerleri ifade ederken 1789’dan bu yana yerleşik kamu yararı anlayışına konu unsurlar ise siyasi toplumun ideolojisinden kaynaklanır. Bir ülkede kamu yararının ne olduğuna egemen güç karar verecektir. Dolayısıyla egemen olanın siyasi görüşü ve yönetim tarzı kamu yararını etkiler. Egemen güç sert bir yönetim uygulamaktaysa kamu yararı bu sertliği pekiştirecek şekilde manipüle edilecektir, şayet demokratik bir yönetim söz konusu ise kamu yararıyla çoğulcu anlayış korunmaya çalışılacaktır.¹⁰¹ Örneğin sosyalizmde kamu yararı planlanmış olarak hayata geçirilecektir ve neyin kamu yararı olduğuna entelektüeller, bürokratlar ve sosyal planlamacılar tarafından oluşan yönetici sınıf karar verecektir.¹⁰² Belirtilmelidir ki otoriter ve totaliter rejimler söz konusu olduğunda ortak yarar-kamu yararı ayrımı işlevini yitirir. Totaliter rejimde totaliter ideolojinin yerleşmesi bir hedef olduğundan ortak yarar artık bir amaç değildir. Toplumsal yarar veya kamu yararı olarak görülenin totaliter ideolojiye –ve kanaat önderlerinde- içkin olduğu düşüncesi hakimdir. Örneğin, Arendt’in ifadesiyle İtalya’da kendini partiler üstü bir parti olarak nitelendiren faşist hareket, bir bütün olarak ulusun çıkarlarını temsil ettiği iddiasında bulunmuştur.

103

Dolayısıyla bu rejimde bir genel yarar anlayışının hiç olmadığı söylenemez. Ancak, herkes için yalnızca yönetici sınıftan çıkan bir yarar kabulü vardır. Kabul denilmesinin sebebi de sorgulanmaya açık olmasındandır. Totaliter bir rejimde kamu yararı, toplumu oluşturan bireylerin istek ve beklentilerinden bağımsızdır. Belirlenmiş kamu yararı,

¹⁰⁰ AKILLIOĞLU, s. 19; E. 1979/37, K. 1980/26, K.T.:29/04/1980, R.G.:23/08/1980.

¹⁰¹ ÇAKMAK, s. 264.

¹⁰² ÇAKMAK, s. 178.

¹⁰³ ARENDT, s. 240.

iktidar tarafından uygulanan güç ile harekete geçirilir.¹⁰⁴ Totaliter rejimde totaliter ideolojiyi bilen ve bu ideolojinin topluma benimsetilmesinden sorumlu olan, yönetici sınıftır. Neyin kamu yararı olduğunu da doğal olarak bu yönetici sınıf belirleyecektir. Demokraside de kamu yararı yine yönetici sınıf tarafından belirlenir ve iktidar gücüyle kamu yararına uygun görülen uygulanır. Aradaki fark, demokraside kamu yararı belirlenirken birey ve toplumun istek ve tercihlerinin dikkate alınmasıdır. Bireyin temel hakları ile genelin yararı çatıştığında değerlendirme yapılmasıdır. Totaliter rejimde kamu yararı belirlenirken birey ve toplumun istek ve tercihlerinin ideoloji karşısında bir önemi yoktur. Keza bireyin yararı veya temel hakkı ile belirlenmiş kamu yararı arasında bir çatışma görüldüğü zaman hangisinin tercih edileceği veya korunmaya çalışılacağı hakkında bir değerlendirme yapmaya ihtiyaç bulunmamakta, kamu yararı olarak görülenin doğrudan uygulanması söz konusu olmaktadır.

Gerçekte her yönetici ve yöneten grup yaptıklarının kamu yararı için ve kamu yararı adına olduğunu iddia eder.¹⁰⁵ Akıllıoğlu'na göre kamu yararının temel özelliği tartışılmaz olması değil, tartışılabilir olmasıdır. Kamu yararı şimdiye dek değer olmaktan çıkmış, veri haline gelmiştir. Bu nedenle Akıllıoğlu'na göre iktidarın, toplumun ve devletin dayandıkları değer kavramının yeniden gözden geçirilmesi önemlidir.¹⁰⁶ Toplumun, hukuk düzeninin ve devlet mekanizmasının temelinde yer alan değerlerin müzakeresi söz konusu olduğu takdirde devletin klasik tanımlarında geçen "ortak iyiliğin en yüksek görünümü"¹⁰⁷ ifadesinde olduğu gibi müşterek menfaat veya ortak yarar kavramı karşılaşılan ilk kavramlardandır. Bu nedenle ortak yararları oluşturan unsurlar toplumdaki topluma değişebilirse de arayış ortaktır.

Ortak yararın siyasal toplumun ve siyasetin temel ölçütü olmasını savunanlardan Michael Sandel, farklı adalet yaklaşımlarından erdem

¹⁰⁴ ÇAKMAK, s. 283.

¹⁰⁵ ÇAKMAK, s. 279.

¹⁰⁶ AKILLIOĞLU, s. 22; Sonuç.

¹⁰⁷ TOKU Neşet, "Klasik ve Modern Devlet", Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi: 24. Kitap, Hz. Hayrettin Ökçesiz, Gülriz Uygur, Saim Üye, İstanbul Barosu Yayınları, 2012, s. 217.

geliştirilmesi ve ortak iyi hakkında muhakemeyi zorunlu kılan adalet yaklaşımını savunmaktadır. Ona göre adil bir toplum yaratmanın yolu, iyi yaşamın anlamı hakkında muhakeme ve herhalükarda mevcut olan anlaşmazlıklar karşısında hoşgörülü bir toplumsal kültür yaratmadan geçmektedir.¹⁰⁸

Sandel'e göre, adil bir toplum ve güçlü toplum hissiyatı için vatandaşların ortak iyiye ilgisini ve adanmışlığını geliştirecek bir yol bulunmalıdır. Sandel, faydacı yaklaşımların ya da özgürlük temeline dayanan yaklaşımların aksine farklı kesimlerin kamusal hizmetlerden yararlanmada eşit derecede isteğe sahip olması gerekliliğini, bunun da ortaklığı kuvvetlendiren araçlara veya düzenleme ve girişimlere bağlı olduğunu savunur.¹⁰⁹

SONUÇ

1789 Fransız Devrimiyle yasanın genel iradenin ifadesi olduğu anlayışı yerleşmiştir. Buna göre siyasal toplumu kuran insanlar millet iradesi şeklinde açıkladıkları kendi emirlerine tâbi olmaya söz vermişlerdir. Devrimle ortaya çıkan bir diğer ilke, yasanın kamu yararı taşıdığıdır. Kamu yararı, çoğunluğun yararını ifade etmekle birlikte kamu yararının üzerinde uzlaşılan tek ve genel geçer bir tanımının yapılması zordur. Bu nedenle her somut vakiada kamu yararının olup olmadığı araştırılır. Bu muğlak terimin kökeni Devrimden çok öncesine dayanmaktadır. İlkçağ Yunan filozofları sitenin insanı en yüksek iyiliğe ulaştıracağından ve toplumun müşterek gayelerinin olduğundan söz etmekteydi. Özellikle Aristoteles, ortak yararı kendi siyaset teorisinin temel bir kavramı olarak kullanmıştı. Bu düşünce Roma hukukçuları ve Ortaçağ Hristiyan teologlarınca da benimsenmişti. Bu anlayıştaki değişim Hobbes'un insanın bencilliğini ve arzu nesnelерinin farklılığını sistematik bir şekilde açıklayarak kuramsal hale getirmesiyle ve monarşilerin ulusun çıkarını temsil ettikleri savının ortaya çıkmasıyla değişmiştir. Fransız Devrimiyle siyasi otoritenin kaynağı olduğu ilan edilen ulus artık ulusun çı-

¹⁰⁸ SANDEL Michael, *Adalet: Yapılması Gereken Doğru Şey Nedir?*, 3. Baskı, Çev. Mehmet Kocaoğlu, BigBang Yayınları, Ankara, 2015, s. 352-353.

¹⁰⁹ SANDEL, s. 356, 361.

karlarını ilan etme ve buna uyan yasaları yürürlüğe koyma yetkisini temsilcilere devretmiştir.

Siyasal toplumun ortak menfaatine ilişkin anlayıştaki bu tarihi değişimden dolayı İngilizcede “common good” ve “public interest” kavramlarıyla ifade edilen ortak yarar (müşterek hayır, ortak iyilik) ve kamu yararı kavramları arasında bir fark bulunmaktadır. Makalede ortak iyilik, müşterek hayır veya genel yarar kavramlarıyla eş anlamda ama bu kavramlardan daha çok ortak yarar kavramı kullanılmıştır. Bu kavramların birbirinin yerine kullanılmasında bir beis görülmemekle beraber vurgulanmak istenen, bu kavramların kullanıldıkları yerde bütünü oluşturan herkesin hayrına ve yararına olanı ifade ettikleridir. Zira genel iradenin ifadesi olan yasanın kamu yararı unsurunu taşımakla birlikte her zaman bütünün hayrına olduğunun iddia edilebilmesi güçtür. Bu nedenle kamu yararı ve bireysel haklar arasında çatışma çıktığında değerlendirme yapılmakta, duruma göre ve çoğunlukla birine üstünlük tanınmaktadır. Ortak iyi veya ortak yararlar ifade edilen değerler ise adeta siyasal toplumun çatısını oluşturan değerlerdir. Bu nedenle daha iyi bir toplumsal yaşam vaadi geçmişte olduğu gibi günümüzde de ortak yarar kavramından bağımsız ifade edilemez.

KAYNAKLAR

- AFŞAR, Önder A., “Nitelikli Demokrasi Bağlamında Demokrasi ve E-Demokrasi İlişkisi”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, C. 15, S. 4, 2019, (1101-1118).
- AKILLIOĞLU, Tekin, “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, C. 9, S. 1-3, 1988, (11-22).
- AKSOY, Batıkan, “Cumhuriyetçi ve Liberal Düşünce Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2020.
- ARENDR, Hannah, Totalitarizmin Kaynakları 2: Emperyalizm, Çev. Bahadır Sina Şener, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.
- ARİSTOTELES, Politika, Çev. Özgüç Orhan, Pinhan Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2020.
- BASUT, Lale Levin, “Mutluluk Bir *Energeia* mı Yoksa Bir *Entelekheia* mı?”, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, S. 24, Bahar 2015, (31-40).
- BEERBOHM, Eric, DAVIS, Ryan W., “The Common Good: A Buck-Passing Account”, The Journal of Political Philosophy, C. 25, S. 4, 2017, https://scholar.harvard.edu/files/beerbohm/files/beerbohm_et_al-2017-journal_of_political_philosophy.pdf, erişim: 26.04.2021, (e60-e79).
- ÇAKMAK, N. Münci, İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013.
- ÇAMUR, Ömer, “Kamu Yönetiminde Liyakatin Önemi: Adalet Temelinde Bir Değerlendirme”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 19, S. 2, 2020, (459-474).
- ÇARIKÇI, Çağrı, “İktisadın Hukuka Tercümesi: Türkiye’de Kamulaştırmanın Değişen Anlamı”, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, C. 53, S. 62, 2016, (63-71).
- ÇELİK, Fikret, “Modern Dönemde Cumhuriyetçi “Özgürlük” Anlayışı”, Akademik İncelemeler Dergisi, C. 8, S. 1, 2013, (125-163).

- DAL, Kemal, "Milli Egemenlik ve Temsili", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 2, S. 4, 1985, (97-109).
- DİK, Esra, "Kamu Yararı Anlayışında Değişim Baskısı", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 2, S. 4, 2005, (1-18).
- DOUGLASS, Bruce, "The Common Good and the Public Interest", Political Theory, C. 8, S. 1, Şubat 1980, (103-117).
- DUKE, George, "The Distinctive Common Good", The Review of Politics, C. 78, S. 2, Bahar 2016, (227-250).
- ETZIONI, Amitai, "The Common Good", The Encyclopedia of Political Thought, Birinci Baskı, Ed. Michael T. Gibbons, John Wiley & Sons, 2015, <https://icps.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs1736/f/downloads/Common%20Good.Etzioni.pdf>, erişim: 23.04.2021, (1-7).
- GALSTON, William Arthur, "The Common Good: Theoretical Content, Practical Utility", Daedalus: Journal of the American Academy of Arts & Sciences, 142 (2), Spring 2013, (9-14).
- HUTA, Veronika, "Eudaimonia", Oxford Handbook of Happiness, Eds. Susan A. David, Ilona Boniwell, Amanda Conley Ayers, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- JAEDE, Maximilian, "The Concept of the Common Good", <https://www.thebritishacademy.ac.uk/sites/default/files/Jaede.pdf>, erişim: 01.05.2020, (1-18).
- ÖZALP, Osman Nuri, "Türkiye Demokrasilerin Neresinde? Demokrasi Tipleneleri Işığında Türkiye Örneğine Yeni Bir Bakış Denemesi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 66, S. 2, 2008, (129-162).
- SANDEL, Michael, Adalet: Yapılması Gereken Doğru Şey Nedir?, Çev. Mehmet Kocaoğlu, 3. Baskı, Bigbang Yayınları, Ankara, 2015.
- SARAÇ, Osman, "Kamu Yararı Kavramı", Maliye Dergisi, S. 139, Ocak-Nisan 2002, (16-26).
- SIMM, Kadri, "The Concepts of Common Good and Public Interest: From Plato to Biobanking", Cambridge Quarterly of Healthcare

Ethics, C. 20, S. 4, 2011, (554-562), file:///C:/Users/user/Desktop/Theconceptsofcommongoodandpublicinterest.Simm_final.pdf, erişim: 19.06.2020.

SISON, Alejo José G., FONTRODONA, Joan, "The Common Good of the Firm in the Aristotelian-Thomistic Tradition", Business Ethics Quarterly, C. 22, S. 2, Nisan 2012, (211-246).

SOYOCAK ÖZALP, Sevinç, "Yönetim Tartışmalarında Kamu Yararından Kamu Tercihine ve Kamu Değerine", Akademik Hassasiyetler, C. 7, S. 13, 2020, (241-265).

TELKENAROĞLU, M. Rahmi, "Makâsıd İctihadına Dayanan Külli Kaideler", Usul İslam Araştırmaları, C. 10, S. 10, 2008, (37-76).

TOKU, Neşet, "Klasik ve Modern Devlet", Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi: 24. Kitap, Hz. Hayrettin Ökçesiz, Gülriz Uygur, Saim Üye, İstanbul Barosu Yayınları, 2012, (217-223).

TOSUN, Esad Kâmil, "Liberal Bireycilik, Cemaatçi Eleştiri ve Din: Ortak Yarar mı Hakkın İyiyeye Önceliği mi?", Ekonomi, İşletme ve Yönetim Dergisi", C. 3, S. 2, 2019, (208-233).

ÜMİT, Doğanay, "Toplum Yararı ve Kamu Yararı Kavramları", Mimarlık Dergisi, S. 7, Temmuz 1974, (5-6).

ZABCI, Filiz, "Kamu Yararı Üzerine Bir Değerlendirme", Kuramsal ve Tarihsel Boyutlarıyla Hak Mücadeleleri I, Der. Yalçın Bürkevd., Nota Bene Yayınları, Ankara, 2011, (253-273).